

Ószlovén, újszlovén.

A «Nyelvtudományi Közlemények» idei 1. füzetében Melich János ismertette Ásbóth Oszkárnak szláv szavainkról szóló akadémiai értekezését, egy helyen ezt mondja: «Az első fejezethez még csak azt jegyzem meg, hogy nem ártott volna itt is megemlíteni, hogy az újszlovén nyelv nem egyenes örököse az ószlovénnek (v. ö. Volf: Kiktől tanult a magyar írni-olvasni? «az ószlovénnek egyenes örökösében, az újszlovénben» stb. 29. lap). Az elnevezés Kopitar-Miklosiché, kik szlovén létükre mintegy hazafias ügyet védtek vele» (105. l.).

Nem egészen világos, hogy az ismertető ezt mért kívánja: azért-e, mivel hite szerint Ásbóth a dolgot bizonytalanságban hagyta, vagy pedig azért, mivel attól tart, hogy az én régibb állításom valakit megtéveszthet. Sem az egyik, sem a másik föltevés nem áll. Ásbóth ugyanis azt mondja: «nem lehet elég gyakran ismételni, hogy Miklosich, mikor ószlovénnek nevezi azt a szláv nyelvet, a melyre legelőször fordították a szentírást, koránt sem érti a szlovén szón azt, a mit most értünk rajta, ki is emeli több helyen a dialecticus különbséget, mely már a legrégebb kortól fogva elválasztja az úgynevezett ószlovént az újszlovéntől, és elnevezését első sorban arra alapítja, hogy maguk az ószlovén nyelven szóló források mindig «szlovén»-nek nevezik ezt a nyelvet — *językú slověnskú*» (6. l.). A maga véleményét sem hallgatja el, midőn azt mondja hogy «az ószlovén nyelv egyetlen egy most élő szláv nyelvvel sem áll olyan szoros rokonságban, mint a bolgár nyelvvel» (5. l.), és ismét: «az ószlovén nyelv valamennyi élő szláv nyelv közül csak a bolgárral áll szorosabb kapcsolatban» (7. l.). Ez az olvasót, úgy hiszem, semmiképp sem hagyja bizonytalanságban, hogy Ásbóth egy élő szláv nyelvet sem, tehát az újszlovént sem, sőt még a bolgárt sem tartja az ószlovén nyelv egyenes örökösének. Az első idézet Miklosichot a hiú szlovén hazafiaskodás vádja ellen is védi. A ki Kopitar műveit forgatta, ezt sem vádolhatja igazságosan. Kopitar olyan nagy hasonlóságot talált a régi szláv liturgikus nyelv és az ő anyanyelve, a mai szlovén közt, hogy igaz

meggyőződéssel tartotta a kettőt egynek, és azt hitte, hogy amaz csak régibb alakja emennek. Hogy mint szlovén ember e fölfödözésnek örült, azt talán még sem lehet kárhoztatni. Bizonyára nagyobb hiúság van abban, hogy finn szaktársaink a világért se mondanának ugor nyelveket, hanem erősen ragaszkodnak a finn-ugor elnevezéshez, mintha az ugor nem foglalná magában a finnt is vagy mintha a finn volna a legnevezetesebb ugor nyelv.

A mit talán kívánni lehetett volna Ásbóthtól, az mindössze az, hogy meg kellett volna említenie, hogy arról a kérdéstről, egyenes örököse-e az újszlovén az ószlovénnek vagy milyen rokonsági viszony van a kettő közt, nemcsak másutt, hanem nálunk is volt vita. Erre éppen az az értekezésem adott okot és alkalmat, melyre Melich hivatkozik. Mint egyik érdekelt fél, mert nem titok, hogy a vita Ásbóthtal kettőnk közt folyt, se nem panaszlom, se nem keresem, hogy egykori ellenfelem, a ki az életben igen kedves emberem, mért hallgat vitánkról, mely minden hevesége mellett is mindkettőnknek nagy okulására vált és a magyar nyelvbuvároknak bizonyára ma is tanulságos. A miért fölszólalok, az csak az, hogy Melich szavai alkalmasak azt sejtetni, mintha az, a mit értekezésemből idéz, mindeddig vagy egyáltalában, vagy akár csak az én részemről is fölvilágosítás nélkül maradt volna. Ki kell jelentenem, hogy én miattam se kénytelen senki se sötétben tapogatózni. A ki nem resteli a fáradságot, megtalálhatja erre vonatkozó fejtegetéseimet a Magyar Nyelvőr 1885. és 1886. évi (XIV. és XV.) kötetében «Egy kis szlavisztika» (XIV. köt. 499—501. l.) és «Még egy kis szlavisztika» (XV. köt. 122—126. és 162—168. l.) címek alatt. De még akkor is, ha magyar nyelvész sem ezekről, sem Ásbóth szlavisztikai dolgozatairól tudomást nem véve, csupán az én tiz éves értekezésem alapján elfogadná, hogy az újszlovén az ószlovénnek egyenes örököse, és már most az ószlovénon kívül fölvilágosítást keresne az újszlovénnél is, ugyan mi kárát vallaná akár ő maga, akár a magyar nyelvtudomány? Válaszul e kérdésre újra idézem, a mit Miklosich 1886-ban írt nekem: «Es war schon am anfangе meiner schriftstellerischen thätigkeit meine ansicht, dass dem altslovenischen jene sprache am nächsten verwandt ist, die ich neuslovenisch nenne, und diese ansicht halte ich bis zum heutigen tage fest. Sie werden daher in meinen büchern, in denen die sprachen nach dem grade ihrer verwandtschaft geordnet sind, auf das altslovenische stets das neuslovenische folgen sehen». Miklosichről nem kell mondanom, mennyire jártas volt mind a szláv nyelvekben általában, mind pedig az ó- és újszlovénben különösen is, és így a magyar nyelvész bizonyára nem vallja kárát, ha az ószlovéntől cserben hagyva, figyelmére méltatja az újszlovént vagy legalább a többi közt ezt is. Meg vagyok győződve ma is, sőt most, hogy az

újszlovént valamivel közelebből ismerem, még inkább mint régebben, hogy jobb szolgálatot teszünk a magyar nyelvészeknek, ha az újszlovénre egyenesen figyelmeztetjük, mint ha óvjuk tőle, tartsák bár akár helyesen, akár helytelenül az ószlovén lányának vagy testvérének vagy akármijének. A nyelvbeli adatok ezzel nem változnak. De egyébképen is van hozzá közünk. Ott vannak dunántúli, különösen vas- és zalamegyei vendjeink, a kiknek újszlovén nyelvjárása sok tekintetben figyelemre méltó. De ki törődik velük? Számuk egyre fogy s el fognak tűnni a nélkül, hogy nyelvüket akár a szláv, akár a magyar nyelvtudomány kiaknázza volna. Pedig ki tudja, nem lesz-e az mind a kettőre nézve tetemes veszteség? Lelkiismeretem mulasztással vádolna, ha a magyar nyelvészeknek minden hypothesis és theoria mellőzésével tisztán gyakorlati szempontból is újra nem ajánlanám az újszlovént. A szlavisták hadd vitatkozzanak, a mennyit akarnak; minket az ne tartóztasson vissza, hanem iparkodjunk tárgyunkra nézve tanulságot szerezni, a hol található.

Főfontosságú ránk nézve természetesen mindig az ószlovén fog maradni. De itt se zavarjon minket a szlavistáknak «de lana caprina» örök időnkig folyó vitája. Mennyi leleményt, fogást és fufangot fejtenek ki, csak hogy az ószlovén nyelv bölcsője, hazája folyton problema maradjon! Magyar nyelvész már csak humorral nézheti, hogyan iparkodnak elkerülni és másokkal is elkerültetni az igazság megismerését. Ásbóthot is belesodorták e mulatságos helyzetbe, a min fölötte csodálkozom. Mert mint szlavista és magyar mindennel rendelkezik, a mi a kérdés helyes megfejtésére szükséges. Megvan benne a kellő tudomány és megvan benne a kellő elfogulatlanság. Csak az a baj, hogy az idegen szlavisták kedvéért megfélekedett róla. Sokkal jobban ismeri és becsüli ezeknek sok tekintetben értékes tudományos munkásságát, mintsem hogy meglássa a mellett alattomban működő gyarló irigykedésüket. De hogy tudnák túrni, hogy valamelyikük fölfödözze az ószlovén nyelv hazáját vagy hogy valamelyik nevezetesebb szláv népet érje az a dicsőség, hogy neki több köze legyen az ószlovénhez, mint másnak. Van ugyan egy classikus tanu rá, hol keresendő az ószlovén nyelv bölcsője, de azt erre a kérdésre nézve soha sem hallgatják meg. Ez a classikus tanu a mi nyelvünk, melyet némelyek közülük vagy egyáltalán nem vagy csak gyarlón ismernek, mások pedig dölyfösen lenéznek. Quid boni a Nazareth? Ásbóth nem vette észre a kelepczét, csak a nagy tudományos apparatust, melylyel eltakarják. Mint részre hajlatlan egyikük mellé sem állt, hanem titkos szándékuk szerint elfogadta, hogy «hiszen azt sem tudjuk, hol beszélték azt az úgynevezett ószlovén nyelvet, hogy állíthatók tehát, hogy éppen ebből a nyelvből került ez vagy a magyar szó» (7. l.). De a mellett igen szépen és meggyőzően bizonyítja, hogy a magyar

nyelvbe került szláv szók javarésze helyesen csakis az ószlovénból magyarázható. Ha tehát valamiről a legvilágosabban kitűnnék, hogy fehér és én nem tudnám fehérségének eredetét, akkor azt kellene mondanom: ez voltaképen kétségtelenül fehér volna, de nem tudván, miért egyezik meg teljesen a fehér színnel, csak azt mondhatom róla, hogy szakasztott olyan, mint a fehér. Ezt a körmönfont logikát Melich igen okosan hibáztatja és kimondja: «Sok pro, és sok contra érvet lehet fölhozni az ószlovén nyelv hazájára, de a magyar nyelv kétségtelen bizonyossága, hogy mi az ószlovénból vettük szavainkat, a melyekért persze, melleleg megjegyezve, nem mentünk Szaloniki környékére» (104. l.). Ezt én már kilencz évvel ezelőtt kimondtam. «Meggyőződéseim szerint e kérdésben a mi nyelvünknek döntő szava van. A bolgár eredet hívei ignorálják a mi ószlovén kölcsönszavainkat, melyek nemcsak egyháziak, hanem sokkal nagyobb számmal egyébfélék. Ez utóbbiak csakis élő beszédből kerülhettek hozzánk, már pedig a bolgár eredetű ószlovén ily messze nyugaton elszakadva a néptől, mely beszélte, csakis holt liturgiai nyelv lett volna. A mi ószlovén kölcsönszavaink tehát határozottan Miklosich elmélete vagyis az ószlovénnek pannon eredete mellett bizonyítanak» (Magyar Nyelvőr XV. köt. 124. l. jegyz.). Ásbóth, mint magyar ember az ószlovén nyelv pannon eredetében ránk, mint nem szlávokra nézve bizonyára nem lát dicsőséget, a mint másrészt kisebbségünknek sem tartaná, ha a bizonyítékok más eredetet mutatnának. Csak ki kellene vonnia abból, a mit nagyon helyesen és világosan valónak bizonyított, az elfogulatlannak egészen magától kínálkozó következtetést. A versengő idegen szlavisták ugyan meglehet ezután sem akarnának látni, de azzal mi jövőre sem törődnék, hanem jó kedvvel néznők továbbra is komikus logikai és nyelvtudományi bukfenczeiket.

VOLF GYÖRGY.

A Vogul Nyelvjárások szórágosításukban ismertette. Ilyen cím alatt jelentek meg külön is Munkácsi Bernát vogul-tanulmányai, melyek eddig a NyK.-ben láttak világot (a M. T. Akadémia kiadása 1894. Sr. 300 l.; ára 2 frt. 50 kr.). Tartalma hat részre oszlik: I. Északi vogul nyj. II. Közép-lozvai nyj. III. Alsó-lozvai nyj. IV. Kondai nyj. V. Pelimi nyj. VI. Tavdai nyj. Mindegyikben részletesen van tárgyalva az alak-tannak fő része: az ige- s a névrágosítás. Az első négyhez rövid nyelv-mutatványok vannak csatolva, az utolsó kettőnél ezek elmaradtak, mert időközben megjelent a Vogul Népköltési Gyűjtemény három kötete. — Ajánljuk szaktársaink figyelmébe az új könyvet, mely először ismerteti behatóan a nyelvünkhöz legközelebb álló ugor nyelv alakjait.